

9.2.2021

Asia: VNS 3/2020 vp Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta. Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa

Lausunto

Kiitän eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston selonteosta, joka koskee kestävän kehityksen globaalin toimintaohjelman eli Agenda2030:n toimeenpanoa Suomessa. Kyseessä on toinen eduskunnalle selontekona annettu toimeenpanosuunnitelma. Selonteon pääpaino on osuudessa, joka esittelee hallituksen toimenpiteet kaikkien 17 kestävän kehityksen tavoitteen toteutumisessa. Toimenpiteitä tarkastellaan erikseen Suomessa ja globaalisti.

Selonteko on parantunut edellisestä kerrasta. Esitän kuitenkin seuraavassa muutamia kriittisiä huomioita, joilla on merkitystä sosiaali- ja terveysvaliokunnalle. Huomautukseni koskevat:

- 1) Kunnianhimoisuuden tasoa selonteossa
- 2) Koronapandemian vaikutusta selonteon painopisteisiin
- 3) Analyysiä Suomen edistymisestä tavoitteiden saavuttamisessa
- 4) Kuvausta suoritetuista toimenpiteistä
- 5) Toimenpiteiden keskinäisriippuvuutta
- 6) Suuntaviivoja kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa.

Kritisoin ensimmäistä selontekoa koskevassa lausunnossani työ- ja tasa-arvovaliokunnalle (Hiilamo 5.3.2017) siitä, ettei selonteon lähtökohta ollut kunnianhimoinen. Sama ongelma koskee käsillä olevaa selontekoa. **Samalla tavoin kuin vuonna 2017 laaditussa raportissa asiakirjan laatimisen lähtökohtana on ollut koota jo olemassa olevat hallituksen toimet sen sijaan, että hallitus olisi pohtinut, mihin uusiin painopisteisiin ja toimenpiteisiin Suomen tulisi Agenda2030:n pohjalta sitoutua.**

Selonteon johdannossa muistutetaan koronapandemiasta, joka on monella tavalla vaikuttanut Agenda2030:n tavoitteiden saavuttamiseen Suomessa ja kansainvälisesti. Kuten selonteossa todetaan pandemia hidastaa monien tavoitteiden saavuttamista globaalisti. Äärimmäinen köyhyys on ensimmäistä kertaa lisääntynyt yli 20 vuoteen. Myös muiden kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttaminen on vakavasti uhattuna. Pandemialla on negatiivisia vaikutuksia erityisesti Agenda2030:n sosiaalipolitiikkaa koskevien tavoitteiden toteutumiseen myös Suomessa. Toisaalta pandemialla on ollut myönteisiä vaikutuksia ympäristöön liittyvien tavoitteiden saavuttamisessa. **Erityisesti koronapandemian vuoksi olisi ollut tärkeä pohtia enemmän Suomen Agenda2030:n painopisteitä tulevaisuudessa.**

Selonteko sisältää lyhyen katsauksen siihen, miten Agenda 2030:n toimeenpano on edistynyt Suomessa. Selonteon mukaan Suomen suurimmat haasteet puolestaan kulutus- ja tuotantotapojen muutostarpeeseen, ilmastotoimiin, merien ja vesistöjen tilaan sekä muiden maiden tukemiseen Agenda2030:n toimeenpanossa. Arvioinnissa viitataan Bertelsmann-säätiön ja UN Sustainable Development Solutions Networkin vuosittaisiin maavertailuihin, joissa Suomi on useana vuonna sijoittunut kärkikolmikkoon Ruotsin ja Tanskan jälkeen. **Tärkeämpää olisi kuitenkin ollut suorittaa analyysi, jossa Suomea olisi tarkasteltu erikseen.** Agenda2030 tavoitteita ei ole kuitenkaan asetettu niin, että tarkoituksena olisi verrata maita suhteessa toisiinsa, vaan sitä miten tavoitteet toteutuvat yksittäisen maan kohdalla.

Tilastokeskus julkaisee kattavaa tietopankkia kestävän kehityksen YK-indikaattoreiden toteutumisesta Suomessa. Indikaattoripankki mainitaan selonteossa, mutta siinä sitä ei käytetä selonteossa hyväksi toimeenpanon ja suunniteltujen toimenpiteiden arvioinnissa. Kyseessä on merkittävä puute, joka heikentää selonteon laatua. Hallitusohjelma ja sen toimenpiteet ovat eduskunnalle tuttuja. Olennaisempaa olisi se, että hallitus raportoisi eduskunnalle siitä, missä vaiheessa Suomi on Agenda2030:n tavoitteiden toteuttamisessa ja miten ehdotetut toimenpiteet vaikuttavat tavoitteiden saavuttamiseen. Indikaattoreiden kehitystä on seurattu Kestävän kehityksen tila -sivustolla. Miksi näitä havaintoja ei ole otettu osaksi eduskunnalle annettavaa selontekoa? Selonteon lopussa esitetään kaikki 17 tavoitetta ja niiden alatavoitteet. **Tähän yhteyteen voisi jatkossa liittää liikennevalot, jotka kuvaavat Suomen edistymistä tavoitteiden saavuttamisessa.**

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen näkökulmasta Agenda2030:n ensimmäinen tavoite eli köyhyyden vähentäminen on keskeinen. Köyhyyttä koskevan tavoitteen toinen alatavoite 1.2 on ”vähentää vuoteen 2030 mennessä ainakin puolella niiden kaikenikäisten ihmisten määrää, jotka kansallisten määritelmien mukaan elävät köyhyydessä”. Selonteon mukaan ”pienituloisten osuudessa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viime vuosina”. Selonteosta ei käy ilmi, mistä lähtötilanteesta kansallisen määritelmän mukaan köyhyydessä olevien ihmisten määrää on tarkoitus vähentää ja kuinka pitkällä tämän tavoitteen saavuttaminen on.

Köyhyyden vähentämistä koskeva selonteon toimenpiteitä koskeva osa on kirjoitettu sekavasti. **Selonteosta ei käy ilmi, mitkä toimenpiteet on jo toteutettu ja mitkä toimenpiteet on tarkoitus toteuttaa myöhemmin.** Selonteon johdannossa esiin tuodun koronapandemian vaikutuksia ei käsitellä hyvin niukasti. Tämä on merkittävä puute, sillä hallitus on kuitenkin toteuttanut huomion arvoisia parannuksia sosiaaliturvaan. Näitä ovat

muun muassa yrittäjien paremmat mahdollisuudet saada työttömyysturvaa (tämä mainitaan ylimalkaisesti kohdassa 8) sekä väliaikainen toimeentulotuen korotus. Vaikuttaa siltä, että selontekoa on kirjoitettu eriaikaisesti, eikä teksti vastaa kokonaan ajankohtaista tilannetta.

Toimenpiteiden kuvauksessa olisi syytä tehdä selvä eroa niiden toimenpiteiden kanssa, jotka on jo toteutettu ja niiden jotka on tarkoitus toteuttaa hallituskaudella. Tilanteesta tekee tällä kertaa poikkeuksellisen se, että pandemia on heikentänyt olennaisesti mahdollisuuksia toteuttaa hallitusohjelmaa, mutta hallitus ei ole ainakaan toiseksi esittänyt ohjelmansa tarkistamista.

Selonteossa muistutetaan kestävän kehityksen tavoitteiden keskinäisriippuvuudesta. On totta, että hallitusohjelman ilmiölähtöinen lähestymistapa tukee monen kestävän kehityksen tavoitteen samanaikaista toteuttamista. Tavoitteiden yhteyttä ei kuitenkaan avata niin, että se tulisi ilmeiseksi. Tämä näkyy myös siinä, että esimerkiksi selonteossa mainitun sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä ilmastonmuutoksesta ei ole puhuttu lainkaan, vaikka siirtyminen hiilineutraaliin hyvinvointiyhteiskuntaan sekä sen edellyttämä tuotanto- ja kulutustapojen muutos vaikuttavat olennaisesti sosiaaliturvajärjestelmän toimintaympäristöön ja tavoitteisiin.

Selonteon alaotsikko on ”Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa”. Selonteosta puuttuu kuitenkin suuntaviivat tämän tavoitteen saavuttamiseen. Tavoite liittyy myös sosiaalipolitiikkaan¹. Kuluttamista luonnehtii jatkuva virta pienempiä päätöksiä, jotka teemme vailla sen suurempaa harkintaa. Kenelläkään ei ole mahdollista pohtia jokaisen pikkuostoksen kaikkia vaikutuksia elinympäristöön. Kuluttaminen ei ole kuitenkaan mahdollista ilman tuotantoa. Tuotanto puolestaan syntyy työstä. Tämä linkki on kuitenkin puuttunut

¹ Ks. Hiilamo, Heikki (2020): Ilmastonmuutos, kestävyysvaje ja sotu-uudistus. Yhteiskuntapolitiikka 85(2): 197- 203.

suomalaisesta ja kansainvälisestäkin keskustelusta – ja se yhdistää sosiaaliturvan ja ilmastomuutoksen.

Työhön liittyvät päätökset muokkaavat yhteiskuntaa – myös tuotantoa ja kulutusta sekä siten ilmastokuormaa – tehokkaammin kuin yksittäisten kuluttajien ostopäätökset. Meidän olisi yksinkertaisesti vähennettävä sellaista työtä, joka kuormittaa paljon ilmastoa ja luontoa ja vastaavasti lisättävä vähän kuormittavaa työtä. **Tarvitsemme siis yhteiskuntapolitiikkaa, joka tukee esimerkiksi palveluiden tuottamista ja ympäristön tilaa parantavaa tuotantoa. Vastaavasti meidän tulisi vähentää työtä sellaisilla aloilla, jotka kuormittavat ympäristöä.**

Pienen ja avoimen talouden on toki otettava huomioon kansainvälisen työnjaon vaatimukset ja pystyttävä tasapainottamaan tuonti ja vienti. Näiden rajoitusten puitteissa on runsaasti mahdollisuuksia pohtia ilmastoystävällisemmän työn lisäämistä ja ilmastolle haitallisen työn vähentämistä. Kyse on toki sosiaalipolitiikkaa laajemmasta yhteiskuntapolitiikasta, jonka vipusimiin kuuluvat muun muassa koulutus- ja veropolitiikka.

Tähän asti vastuuntuntoisina esiintyvät päätöksentekijät ovat torjuneet talouden kutistamista vaativan degrowth-liikkeen argumentit epärealistisinä. Hyvinvointivaltion rahoitus vaatii tuloja ja kulutusta, joista maksetaan veroja. Voidaan kuitenkin kysyä, onko edelleen tarpeellista jakaa tuottavuuden kasvun hedelmät korkeampina palkkoina. Eikö ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin kannalta parempi vaihtoehto olisi tulevaisuudessa vaihtaa palkan-
korotukset lyhyempään työaikaan?

Dystopiamme on eliittijoukko rikkaita mutta stressaantuneita työnarkomaaneja, jotka hallitsevat koneita – kun taas perustulo kannattelee suurta palkkatyön ulkopuolelle jäänyttä joukkoa, jonka vastuulla on suurin osa palkattomasta työstä. Teknologian kehittymisen

voi kuitenkin nähdä myös mahdollisuutena jakaa työtä tasaisemmin. Teknologia voisi antaa kaikille mahdollisuuden tehdä vain kohtuullinen määrä työtä ja tyytyä ehkä aineellisesti vaatimattomaan ja ekologisempaan elintasoon, jos elämä muuten tuottaa tyydytystä. Agenda2030 tavoitteiden toteuttamisessa meidän tulisi yhtäältä – eri elämäntilanteet huomioon ottaen – tarjota ylityöllistetyille mahdollisuus hengähtämiseen ja toisaalta alityöllistetyille mahdollisuus palkkatyöhön.

Helsingissä 9. helmikuuta 2021

Heikki Hiilamo
sosiaalipolitiikan professori